

УДК 338.48

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.27.2022.276210>

А. О. ПИЛЬЧЕНКО

Національний транспортний університет, Україна

e-mail: a.pylchenko@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7514-463X>

ПРОБЛЕМИ ОВЕРТУРИЗМУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ: СВІТОВИЙ АСПЕКТ

Анотація

Метою дослідження є визначення проблем, негативних наслідків овертуризму на сучасному етапі розвитку міст у контексті світового туризму, пошук ефективних рішень задля покращення туристичної інфраструктури великих та малих міст, мінімізації негативних наслідків від туристичної діяльності, вирішення питань екологізації туристичної діяльності задля створення умов реалізації концепції сталого розвитку. **Методологія** ґрунтується на використанні методів системного аналізу, синтезу, що дозволяють визначити кількісно і якісно основні тенденції та негативний вплив овертуризму на якість та добробут туристичних дестинацій. **Наукова новизна** полягає в узагальненні успішної практики реалізації проєктів децентралізації туризму, зокрема аспект світового досвіду. В науковому дослідженні розглядаються економічні аспекти, зокрема у визначенні рейтингів небажаних для туризму туристичних дестинацій, кількісних показників зниження рівня туристичної інфраструктури найбільших туристичних дестинацій. Висвітлюється проблема екологізації туризму, поміркованих мандрівок. Показано, що концепція розумних міст, короткотривалих мандрівок мінімізує негативний вплив від туризму на місцеву інфраструктуру та загальний добробут як самого міста, так і його жителів. **Результати дослідження** дозволяють визначити найбільш пріоритетні напрямки розвитку й в подальшому застосовувати успішний досвід подолання овертуризму міст, туристичних дестинацій.

Ключові слова: урбантуризм, овертуризм, туристична дестинація, добробут міст, децентралізація туризму, концепція сталого розвитку.

PROBLEMS OF OVERTOURISM AND WAYS TO SOLVE THEM: GLOBAL ASPECT

Abstract

The purpose of the study is to determine the problems and negative consequences of overtourism at the current stage of urban development in the context of world tourism, to find effective solutions to improve the tourist infrastructure of large and small cities, to minimize the negative consequences of tourist activity, to solve the issues of environmentalization of tourist activity in order to create conditions for the implementation of the concept of sustainable development. **The methodology** is based on the use of methods of systematic analysis and synthesis, which allow to determine quantitatively and qualitatively the main trends and the negative impact of overtourism on the quality and well-being of tourist destinations. **The scientific novelty** consists in the generalization of the successful practice of the implementation of tourism decentralization projects, in particular the aspect of world experience. Economic aspects are considered in the scientific study, in particular, in determining the ratings of tourist destinations undesirable for tourism, quantitative indicators of the decline in the level of tourist infrastructure of the largest tourist destinations. The problem of greening tourism, moderate travel is highlighted. It is shown that the concept of smart cities, short-term trips minimizes the negative impact of tourism on local infrastructure and the general well-being of both the city itself and its residents. **The results of the study** make it possible to determine the most priority areas of development and in the future to apply the successful experience of overcoming the overtourism of cities and tourist destinations.

Key words: urban tourism, overtourism, tourist destination, well-being of cities, decentralization of tourism, concept of sustainable development.

Вступ. Глобальні тенденції та виклики суспільно-економічного розвитку, процеси глобалізації, інтеграції та обслуговування характеризуються високим динамізмом впливу на всі сфери економічної діяльності, а тому без реакції на впливи раціональний розвиток економічної системи країн буде ускладнений. Особливо це актуально для туристично-рекреаційної сфери, яка має міжнародний контекст і пов'язана зі світовими глобалізованими трендами. Зростання або спад економічного розвитку прямо залежить у тому числі і від туристичних потоків, особливо в державах, які є лідерами на міжнародному туристичному ринку послуг. Зараз туризм складає 9,5 % світового ВВП і закриває 266 млн робочих місць. У цьому контексті дослідження овертуризму видається надзвичайно актуальним для визначення пріоритетних напрямків розвитку інфраструктури туристичних міст, що зіштовхнулися з його наслідками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку туристично-рекреаційної сфери та овертуризму приділено достатньо уваги з боку зарубіжних і вітчизняних дослідників (Андреева, 2018; Романчук, 2019; Смирнов, 2019; Kotler P., Makens J. C., & Baloglu S., 2017). Більшість дослідників зазначають, що функціонування туристично-рекреаційної сфери проходить надзвичайно динамічно в умовах зовнішніх та внутрішніх чинників. Необхідністю є аналіз чинників, що спричиняють надмірний туризм, які існують інструменти для подолання та мінімізації негативних наслідків овертуризму та шляхи реалізації концепції сталого розвитку у містах – туристичних дестинаціях.

Мета статті дослідити шляхи подолання наслідків овертуризму в туристичних дестинаціях в контексті світового досвіду. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язати такі завдання: 1) з'ясувати фактори, що спричиняють овертуризм; 2) визначити, які інструменти є дієвими задля подолання негативних наслідків надмірного туризму під час реалізації концепції сталого розвитку міст.

Методи та методологія проведеного дослідження. Під час дослідження застосовано метод системного аналізу, синтезу, що дає можливість розглянути яким саме чином формується перенасиченість туристами у містах, до яких призводить наслідків на економічному, соціальному та екологічному рівнях. Застосування методу системного аналізу та синтезу також дозволило простежити взаємозв'язок проблеми овертуризму не тільки міст, але й малих містечок, які містять туристичні атрактори.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно аналізу останніх досліджень, урбанізація як тренд країни здійснює вплив на туризм. Це спричинило активні наукові дослідження і як їх результат появу в науковій туризмознавчій літературі нового терміну «overtourism» (у перекладі з англ. – надлишковий туризм). По суті овертуризм спричинений значним впливом туристичних потоків у міських дестинаціях. Туристи спонукають збільшення споживання природних і туристичних ресурсів міст, здійснюють соціокультурний вплив на інфраструктуру міста. Свого часу ЮНВТО визначила поняття туристичної місткості (пропускної спроможності) як максимальної кількості людей, що можуть відвідати туристичну дестинацію без негативного впливу на середовище (UNWTO Library, 2018).

Цього можна досягнути за допомогою залучення територіальних громад до активізації туристичної діяльності, контролю над туристичними потоками, скорочення сезонності туризму, ґрунтовних розробок туристичних планів в дестинаціях, що враховує їхню туристичну спеціалізацію та диверсифікацію туристичних продуктів.

Вирішити більшість проблем міського туризму на сьогодні не просто. «Нова програма ООН з розвитку міст» включає 17 загальних цілей сталого розвитку,

водночас особливо слід виділити Ціль 11 «Зробити міста інклюзивними, безпечними, гнучкими та сталими» (UNWTO Library, 2018).

За кілька останніх десятиріч динамічно зростали чисельність людей, які проживають у містах. Статистичні показники ООН вказували, що станом на 1990 р. 43 % населення світу жили в містах, а на 2015 р. цей показник збільшився до 54 % і його динаміка збільшиться до 2030 року. Разом з цими показниками розвивається і міський туризм, оскільки міста є важливими бізнесовими і туристичними дестинаціями (Emarketer, 2017).

Капітали, які є доходами від внутрішнього і міжнародного туристичного бізнесу є значною складовою соціально-економічного і історико-культурного розвитку більшості сучасних міст. В той же час негативними проявами є поступове зникнення природних ресурсів, негативний соціокультурний вплив, активне використання інфраструктури, що призводить до погіршення її якості. До цього також додаються необхідність управління туристичними потоками, що спонукало до виникнення низки платформ туристичного сервісу віртуального характеру. У результаті наростає конфліктогенність міських територій простору, що показує негативність у ставленні міських жителів до туристів через їх надмірну концентрацію, особливо в центральних осередках міст, підвищений гамір і засмічення вулиць, а також інших незручностей, пов'язаних з перебуванням туристів. Таким чином такі фактори призвели до появи термінів «овертуризм» та «туризмофобія».

Відомі видання висвітлюють навіть тренди щодо створення списків туристичних дестинацій, яких варто уникати в наступному році. Причиною цьому є надмірний туризм та негативні наслідки його діяльності. Серед міст, які присутні в списку Барселона, Париж і Дубровник, а Венеція і Амальфітанське узбережжя фіксуються як найбільш відвідувані регіони Італії. У 2023 році до так званого «чорного» списку потрапив і Корнуолл (Велика Британія), де, як зазначають вчені, інфраструктура просто не пристосована до такої кількості туристів, які бажають відвідати це невелике містечко. Подібні території є і на території Франції, зокрема Нормандія та марсельський національний парк Каланкі, де псуються стежки та пляжі, що використовуються туристами. Слід зазначити, що зазначений список складається з різних показників: кіл-ть туристів, перевантаженість інфраструктури, забруднення повітря транспортом, використання води в готелях.

Постраждала від ерозій берегова лінія Франції – навколо Етрети, Нормандії–також відзначається як небажана для відвідування, тоді як на озері Тахо в Каліфорнії, як повідомляється, спостерігався приплив міських жителів, які переселилися туди, що спричинило переповнені стежки та пляжі.

Великою несподіванкою на перший погляд є наявність в списку негативного впливу овертуризму Антарктиди. Хоча там туристична діяльність обмежена різними договорами, але проблемою є велика концентрація і зосередження туристів лише в деяких регіонах цієї території.

Розглядаючи питання «овертуризму» або надмірного туризму слід виокремити дефініції даного терміну. У більшості випадків він визначається як негативний вплив туризму на дестинацію внаслідок збільшення туристичних потоків, що впливає як на життя як місцевих жителів, так і безпосередньо туристів. (Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions , UNWTO, 2017).

Таким чином, коли йдеться про овертуризм, то мається більшою мірою практичне зникнення ефективного управління та неконтрольований розвиток туристичних потоків у містах. Натомість сучасні концепції, навпаки наголошують на необхідності розвивати туризм на засадах сталості.

Визначаючи та створюючи механізми з моніторингу та управління туристичними потоками та скупченнями, туристичними місткостями територій слід використовувати такі індикатори і особливості у містах: наявність туристичної інфраструктури щоб прийняти бажану кількість туристів; локальність туристичного перевантаження; значний тиск на ресурси; можлива поява і розвиток смарт-дестинацій. Відмітимо, що на думку сучасних вчених, смарт-технології вважаються найбільш придатними до вирішення проблеми надмірних туристопотоків у містах, але без врахування викликів, які висуває вимога сталості урботуризму у сенсі тісної кооперації (Смирнов, 2019, с. 88).

Влада багатьох міст, які потерпають від надмірного туризму в контексті туристичних дестинацій, застосовують різноманітні заходи щодо поліпшення ситуації як для туристично інфраструктури, так і для самих жителів міст.

Зокрема, влада найпопулярнішого іспанського туристичного напрямку почула протести місцевих і почала боротися з овертуризмом – масовим потоком мандрівників. Йдеться про Барселону, яка розробила план, як «прорідити», тобто децентралізувати відпочиваючих у піковий сезон. Таким чином, міські екскурсії Барселоною стали підконтрольними.

Іспанія продовжує триматися курсу на зміну свого образу для туристів та місцевих мешканців: приїжджим – тихі, безпечні та естетичні курорти, а місцевим – відсутність настирливих та нетверезих туристів. Знамените місто в даний час обмежує туристичні групи, щоб зменшити одночасну присутність туристів в одному місці. Кількість учасників груп визначатиметься за місцем відвідування, яке обирають мандрівники, щоб уникнути вибухового потоку курортників.

Так, у жвавий центр Барселони та популярні райони, такі як Готичний квартал та Барселонета, допустять туристичні групи чисельністю не більше 30 осіб. А для невеликих районів туристичні групи можуть складатися лише із 15 осіб. Крім обмежень, чиновники вводять односторонній рух на 24 вулицях міста. За їхніми словами, цей крок змусить натовпи рухатися – замість затримуватись у певних місцях. В рамках нових заходів контролю Барселона також запроваджує обмеження на шум, забороняючи всі мегафони у місті. Натомість екскурсійних гідів зобов'язали покладатися тільки на свої голосові зв'язки, а туристів – на слух, або використовувати аудіообладнання, щоб не порушувати тишу гучними звуками. Групи також повинні використовувати ці пристрої під час поїздок до міського громадського транспорту (Романчук, 2019, с. 47).

Компанії використовують тихі пристрої, щоб рівень шуму не заважав тим, хто не знаходиться в складі екскурсії. Туристичні лідери старанно працювали над тим, щоб забезпечити дотримання обмежень за розміром групи, не впливаючи на повсякденну діяльність у поїзді.

Надмірний туризм характерний не тільки для великих міст. Частина французької сільської місцевості також зазнає тиску через надто велику кількість мандрівників. Під час пандемії COVID-19 туристи, що побоювалися великих міст, попрямували до більш просторої сільської місцевості та національних парків. У зв'язку з цим у деяких невеликих містах пішохідний рух був щільнішим, ніж у Парижі.

«За останні два роки до маленького села, захищеного між двома скелями, приїхали десятки тисяч людей, особливо з району метро Парижа. Місцеві жителі скаржилися на те, що люди, які приїхали на один день із Парижа, не дбали про місцевих, – навели французькі газети слова Бен Кольєр, менеджер з маркетингу Normandy Tourism для англомовних ринків.

Щоб допомогти знизити навантаження від надмірного туризму у цих невеликих містах та парках, чиновники запроваджують щоденні квоти. Наприклад, парк

Каланкес пропускає лише 500 відвідувачів на день в одну зі своїх найпопулярніших зон. Для порівняння: парк зазвичай приймає близько 3000 відвідувачів на день. Згідно з новими правилами, туристам слід подати заявку, щоб потрапити до популярного місця (Kotler P., Bowen J. T., Makens J. C., Baloglu S., 2017).

Нові заходи одразу допоможуть зменшити скупчення людей у пікові літні місяці подорожей. У той же час чиновники переслідують і іншу мету своїми діями – спонукати мандрівників відвідувати ці райони і в непіковий час скоротити натовпи туристів і зменшити затори.

Надмірний туризм швидко стає проблемою в багатьох містах по всьому світу, оскільки люди почали масово подорожувати після пандемії COVID-19. До обмеження туристичних груп Барселона була першим великим європейським містом, яке заборонило короткострокову оренду, щоб керувати кількістю туристів.

Тепер і офіційні особи у Венеції (Італія) стверджують, що туристична переповненість туристами буквально топить місто. Щоб полегшити проблему, Венеція незабаром запровадить туристичний податок всім, хто хоче відвідати історичну частину міста. Ціна залежатиме від попиту на цей день. Подібні міста почали розробляти ідеї для трансформації районів у довгостроковій перспективі. Адже навіть до пандемії тривалі щоденні поїздки були проблемою міст (Andryeyeva N., Nezdoyminov S., & Martyniuk O., 2018, p. 7-8).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, активний розвиток овертуризму, що відбувається в Україні та світі викликає такі проблеми: туристичне перевантаження міст, особливо їх центральних та історичних вулиць; руйнування багатьох історичних і архітектурних об'єктів та пам'яток; збільшення обсягу міських відходів, у тому числі туристичних; випадки чорного туризму; недотримання правил безпеки туристів у сферах їхнього проживання та харчування з сумними наслідками, проблеми з водними ресурсами, питною водою, погіршення добробуту життя місцевого населення. Запропоновані заходи та рекомендації щодо подолання та мінімізації зазначених вище негативних явищ з огляду на світовий досвід є корисними з практичної точки зору для інших міст, зокрема й для міст України. Однак потребує подальшого вивчення та дослідження питання інвестування та реалізації таких проєктів в сучасних українських реаліях.

ЛІТЕРАТУРА

- Всесвітня туристична організація. URL: <https://www.unwto.org>
- Andryeyeva N., Nezdoyminov S., Martyniuk O. (2018). «Green» infrastructure of the economy of recreational nature use. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(4), 6–13. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/issue/view/18>
- Kotler P., Bowen J. T., Makens J. C., Baloglu S. (2017). *Marketing communication strategies Marketing for Hospitality and Tourism*. Pearson : England.
- Мазаракі, А. А. (2016). Детермінанти розвитку туризму. Туризм XXI століття: глобальні виклики та цивілізаційні цінності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНТЕУ, 76-78.
- Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». (2017, вересень 12). Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування. URL: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-inukraine-publications/4203-2017-natsionalna-dopovid-tsilistaloho-rozvytku-ukraina-iakavyznachaie-bazovi-pokaznykulyadiadosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytkutssr>

- Нездоймінов С. Г., Гуцуляк М. Проблеми екологізації та напрями розвитку немасових видів туризму на сільських територіях України. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10659/1/pdf>
- Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. *UNWTO Library*, 2018. URL: <https://www.e-unwto.org/doi.pdf>
- Романчук, Л. Д. (2019). Цифрові маркетингових комунікацій курортно-рекреаційних підприємств. Туризм XXI століття: глобальні виклики та цивілізаційні цінності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНТЕУ, 47–48.
- Смирнов, І. Г. (2019). Геологістичні стратегії розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в умовах овертуризму. Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Географічні науки, 10, 86–95.

REFERENCES

- Vsesvitnia turystychna orhanizatsiia. URL: <https://www.unwto.org>
- Andreyeva N., Nezdoyminov S., Martyniuk O. (2018). «Green» infrastructure of the economy of recreational nature use. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(4), 6–13. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/issue/view/18>
- Kotler P., Bowen J. T., Makens J. C., Baloglu S. (2017). *Marketing communication strategies Marketing for Hospitality and Tourism*. Pearson : England.
- Mazaraki, A. A. (2016). Determinanty rozvytku turyzmu. *Turyzm XXI stolittia: hlobalni vyklyky ta tsyvilizatsiini tsinnosti : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv : KNTU, 76–78.
- Natsionalna dopovid «Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina». (2017, veresen 12). Departament ekonomichnoi stratehii ta makroekonomichnoho prohnozuvannia. URL: http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-inukraine-publications/4203-2017_natsionalna-dopovid-tsilistaloho-rozvytku-ukraina-iakavyznachaie-bazovi-pokaznyky-dliadosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytkutssr
- Nezdoyminov S. H., Hutsuliak M. Problemy ekolohizatsii ta napriamy rozvytku nemasovykh vydiv turyzmu na silskykh terytoriiakh Ukrainy. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10659/1/pdf>
- Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. *UNWTO Library*, 2018. URL: <https://www.e-unwto.org/doi.pdf>
- Romanchuk, L. D. (2019). Tsyfrovi marketynhovykh komunikatsii kurortno-rekreatsiinykh pidpriemstv. *Turyzm XXI stolittia: hlobalni vyklyky ta tsyvilizatsiini tsinnosti : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv : KNTU, 47-48.
- Smyrnov, I.H. (2019). Heolohistychni stratehii rozvytku turystychnoho ta hotelno-restorannoho biznesu v umovakh overturyzmu. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu: Seriiia Heohrafichni nauky*, 10, 86–95.